

Trecute prin furcile caudine ale analiștilor de toate felurile atât pe parcursul desfășurării lor, cât și în ultimii 25 de ani, evenimentele nu au fost abordate încă sub aspectul strict al sociologiei, al mecanismelor politice și a resorturilor instituționale ale sistemului comunist! Poate cel mai important aspect ce vizează transmiterea peste timp a tuturor împrejurărilor și desfășurărilor care aveau să schimbe soarta României este acela prin care românii consideră că evenimentele nu au constituit o revoltă socială totul fiind gândit din timp și coordonat timp. Este o nebuloasă de ce, câteva zile începând cu 17 decembrie 1989 și până în data de 24 decembrie, au murit oameni care nu aveau nici o vină. Cine și cum a regizat evenimentele din 1989 este prea devreme să aflăm deoarece sistemul este foarte bine organizat astfel încât nu vom putea avea acces la arhivele menite să ne furnizeze informațiile cu care am putea analiza acest episod din istoria națională. Intrată, timid dar sigur, pe calea democrației și statului de drept, societatea românească a încercat să se reformeze și să adopte valorile europene începând cu decembrie 1989. Ceea ce a urmat a fost o adevărată aventură a societății către deziderate care nu au fost atinse. Astăzi după un sfert de secol de la evenimente vedem să sistemul a eșuat și nu reușește să facă sistemul funcțional. Descifrarea cât mai aproape de adevăr și înțelegerea cauzelor, a caracterului revoluției române, a autorilor și mai ales a executanților desfășurării evenimentelor și consecințelor acestora au constituit intenția studiului de față. Revoluția se poate promova pe diverse căi, în diverse moduri – prin acțiuni violente, lovituri militare, de stat, lovituri de palat, prin revolte populare mai mult sau mai puțin pașnice, prin violență sau pașnic. Câteva state europene au pus capăt regimurilor politice violente prin acțiuni pașnice .

Portugalia a pus capăt unei dictaturi și a trecut spre democrație printr-o lovitură militară. Armata a fost cea care a declansat procesul. Militarii nu au folosit gloanțele ci au pus câte o garoafă pe țeava puștilor și, datorită acestui aspect a fost numită revoluția garoafelor, de aici și simbolul. Nu a fost nici o vărsare de sânge. Armata a înlăturat dictatura și a deschis calea organizării democratice a societății. În zona noastră, chiar Uniunea Sovietică, prin acțiunea lui Mihail Gorbaciov și a generației lui, prin promovarea politicii de reforme *perestroika*, și glasnost au înlesnit prăbușirea unui imperiu fără vărsare de sânge. Sigur, au fost acțiuni de încercare de stopare a mișcărilor populare în Lituania, Gruzia, Armenia, Azerbaidjan. Același lucru înlăturare a regimurilor politice s-a întâmplat în toate celelalte țări est-europene – cehii au realizat așa-numita *revoluție de catifea*. În Polonia s-a realizat o *masa rotundă* inițiată de putere, de generalul Jaruzelski, care era șeful statului, o masă rotundă cu reprezentanții Guvernului și ai societății civile, în care au convenit să treacă pe cale pașnică la reorganizarea societății.

A rezultat guvernul Mazowiecki în vara lui 1989. Bulgarii au cunoscut o inițiativă identică în interiorul partidului. Într-o plenară a Comitetului Central a fost destituit Todor Jivkov și a fost posibilă aceeași tranziție pașnică. În România nu s-a întâmplat la fel, datorită sistemului conceput de regimul comunist și dictaturii instaurate de Nicolae Ceaușescu, orice încercări de revoltă au fost din start înăbușite.

Preambulul revoluției române – cazul Lazlo Tokes

Revoluția a început la Timișoara în 15 decembrie 1989 incidentele fiind pornind de la un mic grup de credincioși adunat în jurul casei pastorului László Tökés, un preot calvinist care urma să fie mutat forțat de la postul pe care îl ocupa în Timișoara din cauza luptei sale pentru drepturi religioase. Inițial, mulțimea era compusă din membri ai comunității maghiare care își manifestau sprijinul pentru liderul lor spiritual. La scurt timp după ce s-a răspândit zvonul mutării, demonstrației de solidaritate cu Tökés i s-au alăturat și alți participanți din Timișoara, care au

transformat-o în demonstrație împotriva regimului comunist. Ziua de 17 decembrie 1989 a constituit *duminica însângerață* a României comuniste¹. În acea zi, autoritățile comuniste au ordonat represiunea împotriva manifestanților de la Timișoara. Posturile de radio occidentale, printre care putem aminti postul Europa Liberă, au transmis multe știri despre revoltele și represiunea de la Timișoara, înțelegând că Ceaușescu era capabil să se angajeze într-o confruntare totală cu demonstrații neînarmați. Represiunea din 17 decembrie nu a oprit protestele de stradă revolta continuând, orașul căzând practic în mâinile protestatarilor la 20 decembrie 1989. Ceaușescu a subestimat pericolul și a plecat într-o vizită de stat în Iran (18-20 decembrie), conform unei agende politice dinainte stabilite, sperând ca până la întoarcere situația să intre în normal. Catalogate drept capitulări în fața capitalismului, strategiile cunoscute drept *glasnost* (transparență) și *perestroika* (restructurare) au avut în Ceaușescu un adversar declarat. Se temea și de influența acestora asupra societății care dorea schimbări, creșterea standardului de viață, libertăți civice. Gorbaciov și politica sa reformatoare apăreau ca orizonturi atractive pentru o populație înfometată, asuprită și umilită pe care Ceaușescu o ignora pur și simplu.²

Începutul evenimentelor din decembrie 1989

Ceaușescu nu a permis discuția publică în legătură cu evenimentele de la Timișoara refuzând cu obstinație negocierile sau dialogul cu insurgenții. În alte state din blocul sovietic, puterea fusese negociată pentru a evita violențele transferul puterii făcându-se pașnic, fără vărsare de sânge. Soluția aleasă de Ceaușescu a fost utilizarea forței și represiunii. Nu s-a gândit să îi pedepsească pe cei care au săvârșit crimele din zilele precedente, nici să negocieze cu revoluționarii sau să cedeze puterea. Contrar cu realitățile, Ceaușescu ordonă organizarea unei ample adunări populare în București, adunare care se va întoarce împotriva lui și va duce la sfârșitul regimului comunist așa cum a fost el fundamentat timp de jumătate de secol³.

Spargerea *adunării populare* din 21 decembrie a constituit momentul psihologic care a dat un impuls bucureștenilor să rămână în stradă, cerând libertate, democrație, înlăturarea dictaturii. Nicolae Ceaușescu a decis să recurgă la forță pentru a-i împrăștia pe manifestanți, crezând că astfel va restabili ordinea și autoritatea regimului. Represiunea a început spre miezul nopții, sub conducerea unor decidenți militari. Au fost ucise 50 de persoane, 462 rănite, iar 1.245 au fost arestate și transportate la penitenciarul Jilava⁴. Nicolae și Elena Ceaușescu au rămas în acea noapte în dormitorul special pregătit din clădirea Comitetului Central al Partidului Comunist Român, pentru a fi informați operativ asupra desfășurării evenimentelor și a da indicații privind modul de acțiune. În jurul orei 1 noaptea, doi generali, Vasile Milea

1 În acea zi, autoritățile au ordonat deschiderea focului împotriva manifestanților anticomuniști din Timișoara. Posturile de radio occidentale au transmis despre masacrul de la Timișoara și toți românii au înțeles că Ceaușescu era gata să se angajeze într-o confruntare totală cu demonstrații neînarmați. Radu Portocală, *România. Autopsia unei loviturii de stat*, (Editura Continent în colaborare cu Agora Timișoreană, 1991), 231.

2 Era exact lucrul de care se temea cel mai tare Ceaușescu. Calculul său prevedea că URSS nu va renunța niciodată la regimurile comuniste din estul și centrul Europei, deci că regimurile comuniste erau instalate pentru totdeauna în regiune, dar că – plecând de aici – liderii și practicile lor vor depinde de Kremlin și că marja de libertate a acestor regimuri satelit va fi decisă la Kremlin. Miodrag Milin, *Timișoara 15-21 decembrie '89*, (Întreprinderea Poligrafică Banat, 1990), 154.

3 Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România, –Revoluția din decembrie 1989 – o tragedie românească*, vol. 4, partea a II-a, (București : Editura RAO, 2005), 528.

4 Ion Pitulescu, *Șase zile care au zguduț România. Ministerul de Interne în decembrie 1989. Pledoarie pentru istorie*, vol. I, (București:Tipografia Luceafărul, 1995), 174 – 177.

și Iulian Vlad l-au informat pe Nicolae Ceaușescu că zona centrală a Bucureștiului a fost degajată de manifestații⁵.

Generalul Iulian Vlad avea să relateze la Comisia senatorială, în octombrie 1993, că generalul Milea era grav afectat de situația în care fusese implicat: *Am ieșit pe culoar, pe fotolii, și a început să plângă și spunea că nu mai crede că sănătatea îi va mai îngădui, să spună soției și fetelor ce s-a întâmplat, că nu a fost pregătit să se întâmple așa ceva. Atunci i-am spus că nu putem lăsa lucrurile așa, că de fapt forța este în mâna lui și a mea. Eu stăpâneam lucrurile în sediu, iar el afară, dar el era foarte afectat*⁶.

În acest mod se sfârșesc cei 45 de ani de istorie sângeroasă și violență nelegitimă. România a fost singura țară din Europa de Est care, în procesul revoluționar din toamna anului 1989, a înregistrat morți și răniți. Numărul acestora a fost marte 1104 morți; 162 până la 22 decembrie 1989 și 942 între 22 și 27 decembrie. Tendința generală exprimată prin revoluția din 1989 a avut un caracter pronunțat anticomunist exprimat prin: scandarea lozincilor anticomuniste, distrugerea steagurilor comuniste, arborarea simbolică a drapelului național din care a fost decupată stema comunistă a țării, eliminarea atributului *comunist* sau *socialist* în însemnele publice, eliminarea din spațiile publice a statuilor și a monumentelor comuniste românești sau sovietice, eliminarea numelor proprii de activiști comuniști sau a lozincilor acestora⁷.

De fapt ce s-a întâmplat în acea lună decembrie a anului 1989? Care sunt evenimentele care neapărat trebuie analizate în societatea contemporană românească. Mass-media de toate categoriile în funcție de orientarea patronilor sau a grupurilor de interese pe care le reprezintă caracterizează în mod contradictoriu evenimentele. De la *pucci, insurecție, lovitură de stat, revoluție* sau *act legal și progresist democratic la contrarevoluție*, sunt numai câteva dintre caracterizările ce s-au dat în timpul desfășurării evenimentelor și se mai dau și acum în diferite opinii din spațiul public. Greu de susținut și de argumentat aceste versiuni ale evenimentelor vehiculate în spațiul public. Dacă ne raportăm la dicționarul *Dicționarul Enciclopedic* ce caracterizează lovitură de stat ca „o acțiune rapidă care urmărește răsturnarea regimului politic în stat de către persoane sau grupuri de persoane”, primul și cel mai important obiectiv al acesteia constituindu-l înlăturarea conducătorului statului, avem argumente să considerăm că aveau întradevăr de a face cu un asemenea fenomen istoric, Surprinde, însă, și lasă loc unor ample dezbateri, ceea ce este specific acestui fenomen, respectiv cine au fost autorii și executanții loviturii. În lucrarea sa *Coup d'Etat: A practical handbook (Lovitura de stat: un manual practic)*, Edward Luttwak sintetiza: *o lovitură de stat se realizează prin infiltrarea unui segment mic, dar de importanță extremă, a aparatului de stat, care apoi este folosit pentru a prelua controlul de la guvern și a-l îndepărta de la putere*. La noi nu a fost cazul unor asemenea infiltrări în aparatul de stat, dat fiind că acțiunea era îndreptată împotriva sistemului politic comunist la vârfurile acestui sistem.

Se știe că în istoria României au mai avut loc asemenea evenimente. Geto-dacii, au intrat în istorie, ucigându-și regele conducător, pe Burebista, cel care reușise într-un timp istoric foarte scurt să unifice toate triburile geto-dace, să impună poporului său ascultarea de porunci și abținerea de la vin și să creeze unul dintre primele state centralizate, puternice ale Antichității. Cum era firesc tendințele sale centralizatoare și autoritare nu puteau fi pe placul conducătorilor locali, care revoltându-se și-au ucis conducătorul. Trădări de acest gen au continuat, Decebal regele erou al dacilor, cel care a avut curajul să se opună imperiului roman în plină ascensiune în secolul I al erei creștine, a trebuit să-și curme, printr-un sublim gest plin de curaj,

5 Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere, decembrie '89*, (București: Editura All, 2005), 150.

6 Nicolaescu, *Lupta...*, 154.

7 Stoenescu, *Istoria...*, 531.

viața, după ce la rândul său fusese trădat de unul dintre căpitani săi, pentru a nu cădea viu în mâna brutalului Traian. La fel aducem aminte de Evul Mediu, în care istoria este copleșită de astfel de ucideri. Nu putem să nu amintim aici pe Alexandru Lăpușneanu sau pe Mihai Viteazul ori pe Constantin Brâncoveanu.

Nici epoca contemporană nu este lipsită de aceste derapaje politice și istorice. Trădările fraticide, cazurile Horia, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu, Alexandru Ioan Cuza sau mareșalul Ion Antonescu, conducător al statului în perioada războiului, arestat și predat sovieticilor în august 1944. Toate acestea se înscriu pe același drum al trădării conducătorilor din spațiul românesc dintre care ultimul episod se consumă în anul de grație 1989. Practic evenimentele din decembrie 1989 nu pot fi încadrate într-un anumit tipar și nici nu pot fi analizate detașat deoarece este prematur, a trecut puțină vreme de atunci și fiecare dintre noi are implicații emoționale referitoare la evenimentele derulate .

Eșecul efortului revoluționar românesc

Arhivele au un regim special și nu pot fi cercetate decât după trecerea unui timp suficient pentru a nu mai avea implicații de ordin legislativ și politic. Statul comunist cu întreaga lui forță cedează în fața mulțimii de oameni ieșiți în stradă care nu mai puteau suporta dictatura. Sistemul politic comunist avea toate atributele unei dictaturi clasice care domina brutal sub pretextul că dorea să reformeze societatea⁸. Duritatea dictaturii a condus la eliminare brutală a cuplului prezidențial comunist în interiorul unei unități militare din Târgoviște. Ceea ce s-a întâmplat în decembrie 89 a fost rezultatul unei manipulări brutale de către un grup care era în dizidență și care a acționat la momentul în care situația a permis-o.

Deși se prezenta ca noul lider al României, Iliescu a susținut că întreaga garnitură de politicieni subordonați lui Nicolae Ceaușescu, *nu au avut nimic a face cu socialismul și nici cu socialismul științific*.⁹ Iliescu merge mai departe cu acuzele aduse foștilor nomenclaturiști susținând că foștii comuniști *au pângărit numele Partidului Comunist Român și au pângărit memoria celor care și-au sacrificat viața pentru cauza socialismului în această țară*.¹⁰ Ceea ce a urmat se știe, lupta pentru supremația puterii politice și pentru continuarea manipulării societății, mecanism care permitea consolidarea noului grup care s-a impus aproape clandestin.¹¹ S-a vehiculat opinia că erau în pericol de separare anumite județe din Transilvania un curent de opinie care fusese lansat de Ion Iliescu cu tendința de a pune capăt prin instigarea naționaliștilor români împotriva maghiarilor. Speculând evenimentele de la Târgu Mureș din martie 1990 s-a încercat blocarea acordării drepturilor minoritare care însă nu a reușit¹².

Un lung șir de violențe care au început în februarie 1990 și au continuat ulterior cu mineriadele din 13-15 iunie 1990 și cea din 25 septembrie 1991 au avut drept scop blocarea breșelor deschise în 1989 și care generau conflicte sociale brutale datorită suferințelor la care fusese supusă societatea românească tip de mai multe decenii. Agențiile de presă străine au difuzat imagini în direct de la confruntările care aveau loc în diferite locuri din București, imagini care au afectat profunzimea guvernului instalat după alegerea lui Ion Iliescu în 20 mai 1990. Condamanrea implicării guvernului și intervenția acestuia în reprimarea violențelor de stradă au

8 Tom Gallagher, *Furtul unei națiuni- România de la comunism încoace*, (București: Editura Humanitas, 2005), 92.

9 Catherine Durandin, *Istoria Românilor*, (Iași: Editura Institutul European, 1998), 374.

10 Rareș Nestor, *Romania: the Entangled Revolution*, (New York: Praeger, 1991), 122.

11 Peter Siani-Davies, *Revoluția din decembrie 1989*, (București: Humanitas, 2006), 13-15.

12 Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*, (București: Editura Elion, 2003), 214.

izolat statul român și au sporit confuzia asupra intențiilor guvernului condus de Petre Roman. România intră într-un con de umbră iar ajutoarele internaționale sunt imediat blocate deoarece România devenise în imaginea occidentalilor: *o țară ciudată care nu știa încotro se îndreaptă*.¹³ „Huliganii” din Piața Universității s-au întors la casele lor renunțând să mai discute despre *moartea comunismului* striviți sub procentele votului pe care le obținuse Ion Iliescu și care exprimau nevoia de pace socială și de stabilitate¹⁴. Putem conchide că regimul politic instalat după căderea oficială a comunismului a fost de esență neocomunistă, antiliberală și antipluralistă, generând ca forme de opoziție Proclamația de la Timișoara susținută de manifestația din Piața Universității. În primii ani în care au preluat puterea politică, succesorii lui Ceaușescu și-au apărat pozițiile hegemonice recurgând la manipulare, corupție și constrângere. Aceasta nu a reprezentat, însă, o încercare de a restaura comunismul.

Orice s-ar spune despre evenimentele din decembrie 1989 din România, nu există nici o îndoială că acestea au dus la dispariția entității politice responsabile pentru mai mult de patru decenii de represiune socială și politică, industrializare forțată și haotică, izolare culturală și diplomatică. Astfel, în anii 1990 nu a mai existat nici un grup politic semnificativ care să se declare în mod public succesorul omnipotentului Partid Comunist Român de altădată. În mod paradoxal, aceasta poate fi una dintre cele mai surprinzătoare moșteniri ale regimului comunist instaurat de Nicolae Ceaușescu. Acesta a folosit atât de mult retorica marxist-leninistă, încât a devenit imposibil chiar și pentru cei care au rămas loiali dogmelor comunist-marxiste să admită acest curent de opinie fără riscul de a fi disprețuiți. România a fost singura țară din Europa Centrală și de Est în care procesul revoluționar al anului 1989 a înregistrat morți și răniți. Spre deosebire de Erich Honecker, Todor Jivkov și Milos Jakes, cu care se simțea solidar întru antigorbaciovism, Ceaușescu a ordonat utilizarea forței împotriva manifestațiilor pașnici. În România, în decembrie 1989 s-a produs o revoltă provocată și atent controlată, alimentată de nemulțumirea maselor sărăcite, umilite, mințite care nu-și mai puneau nici o speranță în capacitatea regimului de a rezolva problemele cu care acestea se confruntau. Acestui element esențial, i s-a alăturat regruparea nomenclaturiștilor și preluarea puterii, prin aranjamente de culise, de către grupuri și persoane din eșaloanele secundare ale vechiului regim (partid, UTC, Securitate, Armată, Procuratură). Acest lucru ne determină să subliniem că fenomenul de „continuitate a sistemului și a practicilor” a reprezentat o frână majoră în eforturile de a fundamenta o societate politică democratică. Vechile reflexe marxist-leniniste au continuat să inspire, din partea noilor decidenți politici comportamente intolerante, paternaliste și autoritariste. Totuși rămân câteva întrebări cărora nici până astăzi nu li s-a dat răspunsul :

1. Cine au fost teroriștii ce au constituit pretextul uciderii a peste o mie de oameni după 22 decembrie ?
2. Ce rol au avut Securitatea și Trupele speciale ale Ministerului de Interne dar și Procuratura comunistă care a arestat multițutudinea de manifestați ?
3. Care a fost rolul celor două puteri globale ale momentului S.U.A. și Uniunea Sovietică în desfășurarea evenimentelor din România anului 1989 ?
4. Cine a manipulat forța brută a minerilor care au devastat în două rânduri Bucureștiul ?
5. De ce nu sunt făcute publice Dosarele Revoluției nici după 25 de ani de la evenimente ?

Sunt întrebări asupra cărora vom avea un răspuns sau nu, și, datorită acestor întrebări, fără răspuns, revoluția va rămâne *cea mai mare enigmă din istoria României* conform afirmațiilor Florin Constantiniu.

13 Gallagher, *Furtul...*, 116.

14 Durandin, *Istoria...*, 375.

BIBLIOGRAFIE

- DURANDIN, Catherine, *Istoria Românilor*, Iași, Editura Institutul European, 1998.
- GALLAGHER, Tom, *Furtul unei națiuni- România de la comunism încoace*, București, Editura Humanitas, 2005.
- MILIN, Miodrag, *Timișoara 15-21 decembrie '89*, Întreprinderea Poligrafică Banat, 1990.
- NESTOR, Rareș, *Romania: the Entangled Revolution*, New York, Praeger, 1991.
- NICOLAESCU, Sergiu, *Lupta pentru putere, decembrie '89*, București, Editura All, 2005.
- PITULESCU, Ion, (coordonator), *Șase zile care au zguduit România. Ministerul de Interne în decembrie 1989. Pledoarie pentru istorie*, vol. I, București, Tipografia Luceafărul, 1995.
- PORTOCALA, Radu, *România. Autopsia unei lovituri de stat*, Ed. Continent/Agora Timișoreană, 1991.
- STOENESCU, Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România, –Revoluția din decembrie 1989 – o tragedie românească*, vol. 4, partea a II-a, București, Editura RAO, 2005.
- SIANI-DAVIES Peter, *Revoluția din decembrie 1989*, București, Humanitas, 2006.
- TRONCOTĂ, Cristian, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*, București, Editura Elion, 2003.